

L'art com a potenciador de coneixements i d'experiències en persones amb necessitat de suports específics

L'art, per la varietat de continguts i significats que presenta i per les diverses maneres com pot ser representat, ens ofereix nombroses alternatives d'anàlisi i de creació: podem investigar sobre el context històric i social de l'artista o del moment representat, explorar l'obra des d'un punt de vista formal, estudiar-ne els materials utilitzats, les tècniques emprades, etc. A partir de les obres d'art, podem crear nombroses situacions d'ensenyament-aprenentatge.

La creació lliure amb persones amb necessitat de suports específics ens ofereix la possibilitat que elles aconseguixin una sèrie d'habilitats personals i socials, necessàries per poder assolir un desenvolupament integral i harmònic.

El projecte que ara us presentem forma part de la programació del Departament d'Educació del Museu Nacional d'Art de Catalunya, que s'emmarca en el programa «El Museu espai comú d'integració». L'objectiu principal d'aquest projecte és apropar a l'art persones que tenen necessitat de suports específics.

A partir dels quadres, podem crear situacions d'ensenyament-aprenentatge, com ara generar un temps i un espai per a la creació, tot oferint la possibilitat que aquestes persones puguin potenciar unes habilitats individuals i socials per poder-se desenvolupar

L'art, per la varietat de continguts i significats que presenta, i ateses les diferents maneres de ser representat, ofereix nombroses possibilitats d'anàlisi i de creació: podem explorar l'obra des d'un punt de vista formal, investigar sobre el context històric i social de l'artista o del moment representat, els materials, les tècniques, etc. Així doncs, a partir dels quadres, podem crear situacions d'ensenyament-

aprenentatge, com ara generar un temps i un espai per a la creació, tot oferint la possibilitat que aquestes persones puguin potenciar unes habilitats individuals i socials per poder-se desenvolupar.

El projecte té presents les idees que planteja Howard Gardner, neuropsicòleg i professor de la Universitat de Harvard, sobre les competències que pot assolir la gent a partir de la seva relació amb les obres d'art (Gardner, 1994):

- *Percepció*: veure no és el mateix que saber observar, cal sentir inquietud per conèixer allò que ens envolta.
- *Conceptualització*: dominar conceptes, idees i teories que investigadors, especialistes i altres persones han descobert, inventat i codificat durant molt de temps. És important ser capaços de generar idees i opinions a partir de la pròpia producció artística i la dels altres.
- *Producció*: potenciar les habilitats intuïtives i imaginatives necessàries per desenvolupar el procés creatiu (Root-Bernstein, 2002), per poder expressar, en un sistema simbòlic apropiat, les necessitats, els desitjos i les ansietats. És important conèixer i experimentar procediments plàstics, tècniques bidimensionals i tridimensionals, materials, eines, suports... Les arts proporcionen un marc especial d'expressió personal.

La ciutat: un lloc per viure

El tema central del projecte portat a terme al MNAC va dur per títol *La ciutat: un lloc per viure*. A partir d'una sèrie

MONOGRÀFIC

Observar, fer i pensar des de l'educació visual i plàstica
DIDÀCTICA DE L'EXPRESSIONI VISUAL I PLÀSTICA / GENERAL

MAR MORÓN

A partir d'una sèrie d'obres de la col·lecció permanent del museu, es va analitzar la ciutat de Barcelona representada per una sèrie de pintors de finals del segle XIX i principis del XX

d'obres de la col·lecció permanent del museu, es va analitzar la ciutat de Barcelona representada per una sèrie de pintors de finals del segle XIX i principis del XX. Es van observar els diferents elements urbans que la configuraven en aquella època, per poder analitzar, posteriorment, fotografies actuals del mateix lloc que havia pintat l'artista. D'aquesta manera, va ser possible percebre els canvis

que s'hi han produït al llarg dels anys i reflexionar sobre com era i com s'hi vivia a finals del segle XIX i principis del XX. En definitiva, la seva anàlisi ens va oferir una documentació visual i ens va permetre parlar sobre el context històric i social de l'època.

Les obres que vam analitzar van ser:

El Pla de la Boqueria (1873), d'Achille Battistuzzi

Born vell (1866), de Ramón Martí Alsina

L'Estació de França (1911), de Joan Colom

Continguts del projecte

- La representació del paisatge urbà a la pintura de finals del segle XIX i principis del XX a la col·lecció d'Art Modern del MNAC.
- Elements que configuren la ciutat: edificis, mobiliari urbà, espais d'oci, transport, serveis, comerços, il·luminació, senyalitzacions, etc.
- La noció del pas del temps, els canvis.
- Els pintors: Achille Battistuzzi, Ramón Martí Alsina, Joan Colom, Pere Torné Esquiús, Feliu Elias i Joan Ferrer Miró.

Objectius

- Identificar elements de la ciutat a partir de les pintures, de les fotografies de la ciutat actual i de la realitat.
- Analitzar l'entorn immediat per potenciar la consciència del que ens envolta.
- Triar elements de la ciutat i fotografiar-los.
- Desenvolupar un procés de creació individual: construir un edifici a partir de les pròpies idees i altres elements de la ciutat.
- Formar part d'un procés col·lectiu de creació: la maqueta de la ciutat ideal.
- Potenciar la comunicació.
- Prendre decisions.
- Expressar les pròpies necessitats i emocions.
- Participar activament en les diferents propostes, individuals i col·lectives, i gaudir-ne.
- Esdevenir conscients de les pròpies possibilitats.
- Potenciar la creativitat.

Disseny de les sessions

El desenvolupament del projecte va consistir en la realització de cinc sessions de treball programades des del MNAC i el Departament d'Educació, i coordinades amb els educadors dels centres per realitzar-hi les adaptacions necessàries.

Sessió introductòria

Des del Departament d'Educació del MNAC, es va enviar un material a cada centre perquè els educadors poguessin fer una introducció al tema: informació sobre el MNAC, sobre la col·lecció permanent i reproduccions fotogràfiques en DIN-A3 de les pintures amb les quals teníem intenció de treballar.

Primerament, els proposàvem realitzar una avaluació inicial per esbrinar què en sabien del tema: la ciutat, els elements que la configuren, com és la ciutat actual i com era abans. Van

presentar les pintures i van reflexionar sobre què hi veien i què els suggeria.

Finalment, van realitzar una llista amb els diferents elements representats a les pintures analitzades. Ho van fer en llenguatge escrit, quan va ser possible, o mitjançant imatges, retalls de revistes...

Des del MNAC, es va construir un plafó de comunicació, imatge i nom dels diferents elements urbans de la ciutat per a les persones amb dificultats per expressar-se oralment.

Sessió 1. Realitzada al centre i conduïda pels educadors del MNAC

Els mestres dels centres van explicar als educadors del MNAC el treball realitzat durant la sessió introductòria. Amb la intenció de fer una comparació dels elements de la ciutat del segle XIX amb els d'ara, vam afegir a la sessió fotografies ac-

tuals de l'espai representat pels pintors de la ciutat de Barcelona. Vam observar les pintures i les fotografies i en vam analitzar els canvis.

Sortida a la ciutat. Vam sortir al carrer amb càmeres de fotografia digital per observar i analitzar els diferents elements de la nostra població i fotografiar aquells que els agradaria tenir a la seva Barcelona ideal. Posteriorment, vam ex-

MAR MORÓN

MONOGRÀFIC

Observar, fer i pensar des de l'educació visual i plàstica

DIDÀCTICA DE L'EXPRESSION VISUAL I PLÀSTICA / GENERAL

plicar la proposta de la construcció d'aquesta ciutat ideal al taller del MNAC a partir de les imatges que capturessin durant la sortida.

En arribar al centre, cada persona va triar una capsa de cartró per poder construir un edifici i la van pintar amb pintures al tremp utilitzant pinzells, rodets... L'eina es va adaptar a les característiques de l'usuari.

Sessió 2. Visita al MNAC

La sessió es va dividir en dues parts:

1. La visita al museu va permetre que aquestes persones, a partir de l'observació de les obres en directe, connectessin amb la seva experiència personal en relació amb el tema de la ciutat i amb elles com a ciutadanes, la qual cosa les va ajudar a reflexionar sobre l'evolució de la ciutat i a expressar les seves reflexions i emocions.

Els museus són espais d'interacció i de relació amb una forta identitat cultural que poden contribuir a desenvolupar sentiments de pertinença, respecte, tolerància, dignitat i solidaritat social. Són llocs on es pot exercitar les ments, expressar idees i emocions, desenvolupar la creativitat i la imaginació. Són també entorns d'apre-

mentatge que donen l'oportunitat d'accedir a l'educació i a la cultura; llocs d'inspiració i de diversió; espais que permeten el desenvolupament de l'autonomia personal, l'autoestima i la confiança, i que conviden a comunicar-nos, a relacionar-nos i a participar-hi. Teresa González. Cap del Departament d'Educació del MNAC. Tríptic de l'exposició Ments creatives

2. La participació en un taller de creació. L'objectiu del taller va ser que construïssin la seva població ideal, un lloc on els agradaria viure. A partir de l'elecció de les fotografies realitzades durant la visita a la ciutat, van confeccionar la maqueta. Durant el temps del taller, una educadora del MNAC anava fotografiant cadascuna de les persones participants, les quals, al final de la sessió, decidien on volien situar-se dins l'espai de la ciutat construïda.

MAR MORÓN

MAR MORÓN

Sessió 3. Espais interiors. Al centre, conduïda pels educadors de l'escola

Aquesta vegada, els vam proposar que analitzessin els espais interiors de la ciutat, l'espai privat, a partir de dues pintures de la col·lecció permanent del MNAC: Pere Torné Esquiús, *Interior* (1913) i Pere Torné Esquiús, *Pati amb balanci*.

La proposta que se'ls va fer va ser que creessin un espai interior fictici, amb els objectes que volguessin (personatges o altres elements retallats de revistes o dibuixats per ells) i que, després, els enganxessin en la reproducció de la pintura que cada persona tindria de mida DIN-A3 i en color. La pintura funcionaria com a escenari. Posteriorment, podien imaginar una història a partir de l'escena creada, escriure-la i posar-hi un títol.

Sessió 4 i última

En la sessió anterior, els vam proposar que creessin una escena fictícia a partir d'un espai interior i la tria de personatges;

aquesta vegada, se'ls va donar el personatge i van crear l'escenari on calia situar-lo. Això també es va fer a partir de l'anàlisi prèvia de les dues pintures següents: *La migdiada* (1884), de Ramón Martí Alsina, i *La galeria* (1928), de Feliu Elias.

Conclusions

Aquest és el segon projecte que dissenyo per al programa «El Museu espai comú d'integració», del MNAC. El primer va ser *Ments creatives*, a partir de les obres de l'exposició temporal que es va fer a la primavera del 2007: «Natures mortes. De Sánchez Cotán a Goya». En la primera experiència, hi van participar 110 persones de 5 centres, i en aquest últim projecte, el nombre de participants ha estat de 265 persones de 9 centres. Aquestes dues experiències han fet possible que les persones amb diferents discapacitats o amb necessitats de suports específics que hi van participar, poguessin desenvolupar una capacitat creadora que els permetés descobrir, investigar, experimentar, gaudir, apassionar-se, produir, superar-se. És a dir, submergir-se en un procés de creació individual a partir del contacte amb les obres d'art.

MAR MORÓN

Aquestes dues experiències han fet possible que les persones amb diferents discapacitats o amb necessitats de suports específics que hi van participar, poguessin desenvolupar una capacitat creadora que els permetés descobrir, investigar, experimentar, gaudir, apassionar-se, produir, superar-se. És a dir, submergir-se en un procés de creació individual a partir del contacte amb les obres d'art

MONOGRÀFIC

Observar, fer i pensar des de l'educació visual i plàstica
DIDÀCTICA DE L'EXPRESSION VISUAL I PLÀSTICA / GENERAL

MAR MORÓN

Buscar, triar i decidir, explorar, compondre i expressar són accions que van facilitar el treball autònom i la llibertat de creació de tots els individus, com també el coneixement de les seves capacitats per construir una imatge positiva d'ells mateixos.

Com a especialista en educació especial, dissenyadora i conductora del projecte, puc dir que aquests tipus d'activitats potencien, en aquestes persones i d'una manera constructiva i lúdica, una sèrie d'habilitats individuals i socials, components fonamentals perquè es puguin desenvolupar de manera integral.

El que hem pretès aconseguir amb l'experiència que hem presentat aquí no és tant que aquestes persones arribin a ser artistes, sinó que, participant en aquestes propostes de caire

més obert que les que els ofereix l'àmbit quotidià, desenvolupin el seu potencial creatiu i s'enriqueixin com a éssers humans.

Tothom té dret a gaudir de l'art, a emocionar-s'hi, a compartir les pròpies idees, a expressar-les i que siguin valorades per l'altra gent. Durant el transcurs del projecte, he pogut observar com el museu, en aquest cas el MNAC, és per a tothom. Hi hem pogut ser, compartir i aprendre junts, gaudir dels seus espais, de les seves obres i dels seus professionals.

Continuarem construint la nostra ciutat ideal.

HEM PARLAT DE:

- Didàctica de l'expressió visual i plàstica.
- Coneixement i exploració de l'entorn.
- Diversitat sociocultural i personal.

Bibliografia

- EISNER, E. W. (2004): *El arte y la creación de la mente*. Barcelona. Paidós Ibérica.
- GARDNER, H. (1994): *Educación artística y desarrollo humano*. Barcelona. Paidós.
- MORÓN, M. *L'art del segle XX a l'escola*. <www.xtec.cat/~mmoron/>.
- ROOT-BERNSTEIN, R. i M. (2002): *El secreto de la creatividad*. Barcelona. Kairós.

Mar Morón

Facultat Ciències de l'Educació.
Universitat Autònoma de Barcelona

mar.moron@uab.cat